

Kortelė:

1003824_RegNr_I-1812-394/2014

<http://www.infolex.lt/tp/1003824>

Administracinė byla Nr. I-1812-394/2014

Teisminio proceso Nr. 3-64-3-01279-2014-2

Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2.; 74

(S)

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

S P R E N D I M A S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. liepos 22 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėja Jarūnė Sedalienė,

sekretoriaujant Palmirai Berberausienei,

nedalyvaujant pareiškėjui D. M.,

nedalyvaujant atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui,

rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo D. M. skundą atsakovui Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs bylą,

n u s t a t ė:

Pareiškėjas D. M. (toliau – pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu (2-6 b. l.), prašydamas priteisti iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamo Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – atsakovas, Šiaulių TI), 21 000 Lt neturtinę žalą. Pareiškėjas skunde nurodė, kad ryšium su laisvės apribojimu buvo laikomas Šiaulių tardymo izoliatoriuje nuo 2008-01-01 iki 2013-10-01, nepriimtinomis sąlygomis, perpildytose kamerose, asmens krata atliekama antisanitarinėmis sąlygomis, suteikiama galimybė tik vieną valandą pasivaikščioti lauke. Kalinamas netinkamomis sąlygomis patyrė neturtinę žalą, t.y. patyrė dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, emocinę depresiją, orumo pažeminimą, galimybių bendrauti sumažėjimą. Dėl atsakovo neteisėtų veiksmų (veikimo arba neveikimo) patirtą neturtinę žalą vertina 21 000 Lt.

Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių TI, atsiliepime (10-15 b. l.), nurodė, kad su skundu nesutinka, prašo atmesti kaip nepagrįstą. Nurodo, kad pareiškėjas Šiaulių tardymo

izoliatoriuje buvo laikomas nuo 2008-01-01 iki 2013-10-01, reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo nustatytas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas, kurį prašo taikyti, skaičiuojant nuo pareiškėjo kreipimosi į teismą dienos, t.y. 2014-05-26. Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3 punktas nustato, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m. Teisinis reglamentavimas nenustato tam tikrų baldų ar įrenginių užimamo ploto įtakos skaičiuojant kameros plotą, todėl galima preziumuoti, kad skaičiuojant vienam asmeniui tenkantį kameros plotą, visas kameros plotas dalinamas iš kameroje laikomų asmenų skaičiaus.

Atsakovas nurodo, kad pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą buvo etapuotas 2008-05-08 ir laikytas periodiškai iki 2013-06-21. Laikotarpiu, kuriam netaikoma ieškinio senatis, buvo laikomas kameroje, kurių plotas nuo 6,56 kv. m. iki 23,02 kv. m. Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 1,44 kv. m. (kameroje Nr. 27) iki 15,93 kv. m. (kameroje Nr. 27) gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kalnimo kameros plotas nei nustatyta norma, o periodiškai ji netgi buvo viršijama. Be to, toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus, dalis kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus, areštines, pataisos namus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per laikotarpį, su kuriuo susijusiems reikalavimams dėl neturtinės žalos reikšti nesuėjęs senaties terminas (nuo 2011-05-26 iki 2013-06-21), iš viso buvo laikomas 537 dienas. Pasivaikščiavimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Atsakovas nurodo, kad pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu jo laikymo kameroje nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos normų reikalavimams patikrinimų. Šiaulių visuomenės sveikatos centras 2011-01-07 atliko patikrinimą kameroje Nr. 69, kurioje pareiškėjas buvo laikomas nuo 2011-05-26 iki 2011-07-02, nustatyta, kad patalpos sienų, lubų danga atsilupusi, krentanti, vietomis iškritę plytelės, sanitarinis įrenginys neizoliuotas, yra dirbtinės apšvietos, oro temperatūros, santykinės oro drėgmės bei natūralios apšvietos pažeidimai. 2011-04-27 grįžtamosios kontrolės metu nustatyta, kad kameroje Nr. 69 atliktas dalinis remontas, nustatytas tik dirbtinės apšvietos koeficientas. Atsakovas pabrėžia, kad kalėjų departamento prie LR Teisingumo ministerijos direktoriaus 2009-07-10 įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 13 p. nustatyta, jog gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas, o 2 p. nustato, kad Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. LR Sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 p. įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas dar iki Kalėjų departamento prie LR teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas taikytinos tik tos Taisyklių nuostatos ir tik tie Higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. LR

Higienos normos HN 76:2010 „Laivės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 58 p. reglamentuoja, kad laivės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Atsakovas pabrėžia, kad Šiaulių tardymo izoliatorius veikia 1911 m. pastatytame pastate nuolatinio perpildymo sąlygomis, jis pastatytas laikantis jo statybos metu galiojusį reikalavimų, be to, pastatas įtrauktas į Kultūros vertybių registrą bei saugomų objektų sąrašą, pripažintas saugotinu viešajam pažinimui ir naudojimui. Pagal LR nekilnojamojo kultūros vertybių apsaugos įstatymo 19 str. viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiami vertingąsias savybes sumenkinantys statybos darbai. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jam tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų.

Atsakovas nurodo, kad atvykstantiems ir išvykstantiems suimtiesiems ir nuteistiesiems visa asmens krata įstaigoje pareiškėjo buvimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu buvo atliekama administracinės teritorijos pastato rūsyje esančioje apžiūros ir daiktų patikrinimo patalpoje, kurioje 2013-02-07 buvo atliktas Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimas ir iš 2013-02-08 patikrinimo akto Nr. EP-6 matyti, kad ankstyvą žiemos rytą oro temperatūra tebuvo kiek mažesnė, nei nustatyta higienos normoje, o Šiaulių tardymo izoliatoriaus įskaitos skyriaus 2014-06-10 pažyma „Dėl D. M.“ rodo, kad temperatūros duomenų užfiksavimo dieną pareiškėjas tikrintoje patalpoje apskritai nebuvo. Be to, mikroklimato parametrąs būdingas momentiškas, todėl konkrečių rodiklių nustatymas patikrinimo metu nesudaro prielaidų teigti, jog tokie patys rodikliai patalpoje vyrauja nuolat. Administracinio pastato patalpos vėdinamos natūraliu būdu per langus bei duris, todėl išmatuota oro temperatūra neparodo tikslios jutiminės temperatūros patalpoje 18-22 laipsnių temperatūra laikoma optimalia protiniam darbui, todėl 2,4 laipsniais žemesnė temperatūra operatyviai vykdomos visos asmens kratos metu (išsirengęs iki apatinių rūbų asmuo būna 1-2 minutes, kol rūbai patikrinami rentgeno aparatu ir asmuo apsirengia) neturėtų būti pripažįstama galinčia sukelti neigiamus išgyvenimus. Pareiškėjo teiginiai dėl šalčio, purvo yra abstraktūs, netikslūs ir nepagrįsti objektyviais įrodymais, dėstomi remiantys subjektyviais pojūčiais, todėl jų teisingumo nėra galimybės įvertinti ir byloje negalima nustatyti neteisėtų atsakovo veiksmų ar neveikimo.

Atsakovas pažymi, jog LR Suėmimo vykdymo įstatymo 29 str. įtvirtinta, kad suimtieji turi teisę kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikšėti gryname ore, o pasivaikšėjimo trukmę įsakymu nustato tardymo izoliatoriaus direktorius. Šiaulių tardymo izoliatoriuje ant režiminio pastato stogo yra įrengtas 21 pasivaikšėjimo kiemelis, jų dydis skirtingas – nuo 17,31 kv. m. iki 22,44 kv. m. Nei Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklės, nei Higienos norma HN 76:2010 nereglamentuoja pasivaikšėjimo kiemelių dydžio ribų. Pasivaikšėti vienu metu vedami visi vienoje kameroje esantys suimtieji. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, pareiškėjo pretenzijos dėl per trumpo pasivaikšėjimo laiko (1 val.) yra nepagrįstos.

Atsakovas nurodo, kad pareiškėjo dėstomos neturtinės žalos atsiradimą sąlygoti galinčios aplinkybės neįrodo realaus neturtinės žalos egzistavimo fakto. Pareiškėjas savo skundą grindžia abstrakčiais argumentais, reiškia bendro pobūdžio nusiskundimus, nebūtinai sąlygotus laikymo sąlygų, ir kurių nepagrindžia jokiais įrodymais. Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu. Atsižvelgiant į teismų praktikoje pabrėžiamus neturtinės žalos instituto taikymo aspektus, siekiant nustatyti pareiškėjo reikalavimo atlyginti neturtinę žalą pagrįstumą turi būti atsižvelgiama į konkrečias kalinimo sąlygas, turi būti įvertinti įrodymai, pagrindžiantys pareiškėjo patirtą neturtinę žalą o ne prielaidos apie galimą teisių pažeidimą

Atsakovas taip pat prašo teismo sprendžiant neturtinės žalos priteisimo pareiškėjui klausimą atsižvelgti į tai, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktu

neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis ir nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Pareiškėjo skundas tenkintinas iš dalies.

ABTĮ 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyta, kad administraciniai teismai sprendžia bylas dėl žalos, atsiradusios dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo (Civilinio kodekso 6.271 straipsnis). CK 6.271 straipsnis nustato deliktinės atsakomybės atvejį, kai žala atlyginama dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų. Vadovaujantis šio straipsnio 4 dalimi, valstybės ar savivaldybės civilinė atsakomybė pagal šį straipsnį atsiranda, jeigu valdžios institucijų darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus šios institucijos ar jų darbuotojai privalėjo veikti.

Reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės) atlyginimo, kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (CK 6.271 straipsnis), gali būti tenkinamas esant trimis sąlygoms: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos ryšiui. Neteisėtumo pagal CK 6.271 straipsnio prasmę konstatavimui reikia nustatyti, kad valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktų priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo, kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmens, teigiančio, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, atžvilgiu, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI, būtų priteistas 21 000 Lt neturtinės žalos atlyginimas laikotarpiu nuo 2008 m. gegužės 8 d. iki 2013 m. birželio 21 d. Neturtinę žalą iš esmės grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų, kameroje buvo laikoma daugiau asmenų, nei yra galima pagal galiojančius teisės aktų reikalavimus, kamerų būklė neatitiko higienos normų reikalavimų.

Kadangi pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų, nagrinėjamoje byloje aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) yra pažymėjęs, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina vieną pagrindinių demokratinės valstybės vertybių, ji įtvirtina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, toks draudimas nepriklauso nuo aukos elgesio (2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimas *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją).

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukelia šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Kudla* prieš Lenkiją, 2001 m. liepos 24 d. sprendimas *V.* prieš Lietuvą). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to, sprendžiamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis orumą“, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3

straipsniu nesuderinamu būdu (EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje *Peers* prieš Graikiją).

Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT savo praktikoje yra ne kartą nurodęs, jog nepaprastai didelis kameros erdvės trūkumas yra labai reikšmingas faktorius sprendžiant, ar taikomos sulaikymo sąlygos buvo „žeminančios“ EŽTK 3 straipsnio požiūriu (2005 m. balandžio 7 d. sprendimas *K.* prieš Lietuvą; 2012 m. sausio 10 d. sprendimas *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją). EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad tais atvejais, kai pareiškėjams teko mažiau negu trys kvadratiniai metrai grindų ploto, kameros perpildymas turi būti laikomas toks didelis, kad savaime pateisina EŽTK 3 straipsnio pažeidimą (2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimas *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją; 2012 m. sausio 10 d. sprendimas *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją).

Lietuvos Respublikos kardomojo kalinimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Pagal Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m.

Pasisakydamas dėl faktinių bylos aplinkybių reikšmės pareiškėjo prašomos atlyginti žalos atsiradimui, teismas laiko, kad turi būti atsižvelgta į atsakovo atsiliepime pareikštą prašymą taikyti senaties terminą.

Pagal CK 1.124 straipsnį, ieškinio senatis – tai įstatymo nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį. Reikalavimą apginti pažeistą teisę teismas priima nagrinėti nepaisant to, kad ieškinio senaties terminas pasibaigęs (CK 1.126 straipsnio 1 dalis). Tačiau ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo yra pagrindas ieškinį atmesti (CK 1.131 straipsnio 1 dalis). Pasibaigus ieškinio senaties terminui galimybė priverstinai, valstybės prievartos pagalba įgyvendinti subjektines teises išnyksta. Viena vertus, ieškinio senaties instituto paskirtis – užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir apibrėžtumą. Civilinių teisinių santykių dalyviams garantuojama, jog suėjus įstatymo nustatytam terminui jų subjektinės teisės teismine tvarka negalės būti nugincytos ir jiems nebus paskirta tam tikra pareiga. Jeigu suinteresuotasis asmuo, žinodamas arba turėdamas žinoti apie savo teisės pažeidimą, per visą ieškinio senaties terminą nesikreipė į teismą su ieškiniu, kad apgintų pažeistą teisę arba įstatymo saugomą interesą, priešinga teisinio santykio šalis gali pagrįstai tikėtis, jog toks asmuo arba atsisako nuo savo teisės, arba nemano, kad jo teisė yra pažeista. Kita vertus, ieškinio senaties terminų nustatymas skatina nukentėjusiąją šalį imtis priemonių operatyviai ir tinkamai ginti savo pažeistas teises. Taigi ieškinio senaties institutas sumažina teisinio neapibrėžtumo, atsirandančio kilus ginčui dėl subjektinės teisės, neigiamą poveikį civilinei apyvartai. Ieškinio senatį teismas taiko tik tuo atveju, kai ginčo šalis reikalauja (CK 1.126 straipsnio 2 dalis).

LR CK 1.127 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, o teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Ieškinio senaties termino eigos pradžios susiejimas su momentu, kada asmuo turėjo sužinoti apie teisės pažeidimą, paaiškintinas įstatymo leidėjo ketinimu koku nors būdu ieškinio senaties termino eigos pradžią apibrėžti objektyvesniais kriterijais. Jeigu ji priklausytų vien nuo asmens vidinio suvokimo, ieškinio senaties termino eigos pradžia taptų per daug nekonkreči ir neapibrėžta, o ieškinio senaties instituto praktinis taikymas neatitiktų pirminio sumanymo – užtikrinti visuomeninių santykių stabilumą, skatinti

nukentėjusiuosius asmenis operatyviai kreiptis į teismą, garantuoti tinkamą ir efektyvą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą. Todėl turėjimo sužinoti apie teisės pažeidimą momentas, skirtingai nei realaus sužinojimo momentas, sietinas labiau su objektyviais įvykiais ir savybėmis, nei su subjektyviais, nukreiptais vien į ieškovo asmenį. Sprendžiant, kada apie pažeistą teisę turėjo sužinoti apdairus ir rūpestingas asmuo, būtina nustatyti teisės pažeidimo pobūdį bei momentą, nuo kurio bet koks vidutinis apdairiai ir rūpestingai su savo teisėmis besielgiantis asmuo analogiškoje situacijoje turėjo išsiaiškinti, kad jo teisė yra pažeista. Ieškinio senaties termino eigos pradžia neturi įtakos, ar egzistuoja reali galimybė faktiškai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą.

Pažymėtina, kad pats pareiškėjas skunde nurodo, jog visą buvimo Šiaulių TI laiką nuo 2008-05-08 iki 2013-06-21 dėl netinkamų laikymo sąlygų jautė nepatogumus, dvasinius išgyvenimus, taigi jau tuo metu turėjo suvokti, kad jo teisės gali būti pažeidžiamos, tačiau į teismą kreipėsi tik 2014 m. gegužės 26 d. (pagal spaudą ant voko), todėl reikalavimui dėl neturtinės žalos atlyginimo už laikotarpį nuo 2008-05-08 iki 2011-05-25 turi būti taikoma ieškinio senatis, o pareiškėjo teisė į žalos atlyginimą teismo ginama nuo 2011-05-26 iki 2013-06-21.

Iš byloje esančios 2014-06-10 pažymos Nr. 69/06-2397 (18-19 b. l.) matyti, kad pareiškėjas D. M. į Šiaulių tardymo izoliatorių buvo pristatytas 2008-05-08 ir periodiškai skirtingose kamerose laikytas iki 2013-06-21. Laikotarpiu, kuriam netaikoma ieškinio senatis, pareiškėjas kameroje Nr. 69 buvo laikomas nuo 2011-06-10 iki 2011-07-02 vienas arba su dar vienu asmeniu ir vienam asmeniui teko nuo 3,57 kv. m. iki 7,14 kv. m., kameroje Nr. 79 – nuo 2011-07-02 iki 2011-07-08 vienas arba su dar 2 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,18 iki 6,56 kv. m., kameroje Nr. 27 periodiškai nuo 2011-07-08 iki 2012-05-30, viso 265 dienas, vienas arba įvairiais laikotarpiais su dar 4-10 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 1,45 iki 15,93 kv. m., kameroje Nr. 98 nuo 2012-06-12 iki 2012-06-14 su dar 6-7 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,48 iki 2,83 kv. m., kameroje Nr. 67 įvairiais laikotarpiais nuo 2012-06-14 iki 2013-05-02 ir nuo 2013-05-29 iki 2013-06-21, viso 287 dienas, su dar 2-9 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,30 iki 7,67 kv. m., kameroje Nr. 23 nuo 2013-05-10 iki 2013-05-14 su dar 2-3 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 3,41 iki 4,55 kv. m. Taigi tik 2 dienas kameroje Nr. 67 laikotarpiu nuo 2013-06-20 iki 2013-06-21 pareiškėjui pastoviai tenkantis kameros plotas atitiko reikalavimus (pareiškėjui teko nuo 4,60 iki 7,67 kv. m.) ir 23 dienas kameroje Nr. 69 laikotarpiu nuo 2011-06-10 iki 2011-07-02 beveik atitiko reikalavimus (pareiškėjui teko nuo 3,57 iki 7,14 kv. m.), tačiau kitą laiką (net 556 dienas) tik iš dalies atitiko reikalavimus, bet iš pateiktos pažymos tiksliai nustatyti kada ir kiek laiko pareiškėjas buvo laikomas kameroje nepažeidžiant nustatytos vienam asmeniui kameros ploto normos, nėra galimybių, todėl konstatuotina, jog laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu pareiškėjas šias 556 buvo laikomas sąlygomis, galimai pažeidžiančiomis teisės aktais nustatytą kameros plotą vienam asmeniui, t.y. vienam asmeniui, laikomam kameroje, teko mažiau kaip 3,6 kv. m. ploto, bei dar 8 dienas (kameroje Nr. 98 – 3 dienas ir kameroje Nr. 67 – 5 dienas) sąlygomis, pažeidžiančiomis teisės aktais nustatytą kameros plotą, nes pareiškėjui pastoviai teko tik nuo 2,48 iki 2,83 kv. m. Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, teismas laiko, kad Šiaulių TI administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam pastoviai tektų ne mažiau nei 3,6 kv. m. kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti.

Byloje nustatyta, kad Šiaulių visuomenės sveikatos centras pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu jo laikymo kameroje neatliko sąlygų atitikimo higienos normų reikalavimams patikrinimų. 2011-01-07 atliktas patikrinimas kameroje Nr. 69, kurioje pareiškėjas buvo laikomas nuo 2011-03-22 iki 2011-07-02, ir surašytas 2011-01-13 patikrinimo aktas Nr. EP-1 (24-29 b. l.), kur nustatyti higienos normos HN 76:2010 X sk. 62 p. pažeidimai (atsilupusi patalpos sienų ir lubų danga, vietomis iškritusios plytelės), VI sk. 22 p. pažeidimai (dirbtinė apšvieta tik 103 lx, kai turi būti 200 lx, natūralios apšvietos koeficientas 0,30 %, kai reglamentuojama 0,5 %), VI sk. 26 p. pažeidimas (oro temperatūra 17,8/17,2° C, kai reglamentuojama 18-26° C, oro judėjimo greitis 0,01/0,02 m/s, kai reglamentuojama 0,15 – 0,25 m/s), tačiau atlikus patikrinimą 2011-04-27 (patikrinimo aktas Nr. EP-144 surašytas 2011-05-02 (30-34 b. l.) nustatyta, kad pažeidimai kameroje Nr. 69 iš dalies pašalinti – patalpoje atliktas dalinis remontas, t.y. pašalintas higienos

normos HN 76:2010 X sk. 62 p. pažeidimas ir 26 p. pažeidimas dėl oro temperatūros (užfiksuota 19,9° C), bet pakartotinai nustatytas 22 p. pažeidimas dėl dirbtinės (101 lx) ir natūralios apšvietos (0,30 %). 2013-02-07 patikrinimas atliktas kameroje Nr. 23, kurioje pareiškėjas buvo laikomas 2013-05-10 iki 2013-05-14, ir 2013-02-08 surašytas patikrinimo aktas Nr. EP-6 (35-41 b. l.), kuriame užfiksuotas higienos normos HN 76:2010 VI sk. 22, 23 ir 26 punktų pažeidimai – oro temperatūra 15,6° C, kai reglamentuojama 18-26° C, dirbtinė apšvieta 103 lx, kai turi būti 200 lx, naktinė apšvieta 8 lx, kai turi būti ne mažesnė kaip 10 lx. Nors pažeidimai kameroje Nr. 69 buvo nustatyti anksčiau, negu pareiškėjas buvo joje laikomas, tačiau pareiškėjo laikymo šioje kameroje metu buvo pašalinta tik dalis pažeidimų, o kameroje Nr. 23 pareiškėjas buvo laikomas praėjus trims mėnesiams po patikrinimo, tačiau byloje nėra duomenų, kad nustatyti dirbtinės apšvietos pažeidimai buvo pašalinti iki pareiškėjo patalpavimo į šią kamerą ir darytina išvada, kad jie buvo ir pareiškėjo laikymo metu. Oro temperatūros neatitikimas kameroje Nr. 23 nustatytas vasario mėn., o pareiškėjas buvo laikomas gegužės mėn., todėl negalima laikyti, kad šis pažeidimas buvo ir pareiškėjo laikymo laikotarpiu. Visas šias išvadas teismas daro atsižvelgdamas į tai, kad byloje nepateikti įrodymai, jog pareiškėjo laikymo metu minėtų kamerų sąlygos atitiko higienos normas. Kitose kamerosose, kuriose buvo laikomas pareiškėjas, jo laikymo laikotarpiais patikrinimų nebuvo atlikta, taigi byloje nėra duomenų, kad sąlygos kitose kamerosose neatitiktų higienos normų reikalavimų. Įvertinęs šiuos įrodymus, teismas daro išvadą, kad pareiškėjas laikotarpiu nuo 2011-03-22 iki 2011-07-02 ir laikotarpiu nuo 2013-05-10 iki 2013-05-14 buvo laikomas kamerosose, neatitinkančiose joms keliamų Higienos normos HN 76:2010 reikalavimų, o tai CK 6.271 straipsnio prasme yra pagrindas konstatuoti Šiaulių TI neteisėtus veiksmus.

Pareiškėjas nurodo, kad jam buvo suteikta galimybė tik vieną valandą per parą pasivaikščioti lauke ir tokia praktika prieštarauja Europos komiteto prieš kankinimą ir laikymą nežmoniškais arba žeminančiomis sąlygomis išaiškinimui. LR Suėmimo vykdymo įstatymo 29 str. 1 d. ir LR Teisingumo ministro 2009-06-01 įsakymu Nr. 1R-172 patvirtintų „Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių“ 92 p. numato, kad suimtieji turi teisę ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore, pasivaikščiojimo trukmę įsakymu nustato tardymo izoliatoriaus direktorius. Vadovaujantis LR Suėmimo vykdymo įstatymo 29 str., Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktorius 2010-08-16 įsakymu Nr. 1/01-186 „Dėl pasivaikščiojimo gryname ore trukmės nustatymo suimtiesiems ir nuteistiesiems“ (23 b. l.) nustatė vienos valandos pasivaikščiojimo gryname ore kasdien trukmę, tokia pasivaikščiojimo trukmė neprieštarauja nurodytiems Lietuvos Respublikos teisės aktams, todėl pareiškėjo pretenzijos dėl netinkamos pasivaikščiojimo trukmės nepagrįstos.

Pareiškėjo teiginiai dėl asmens kratos atlikimo sąlygų ir kitų pažeidimų yra abstraktūs, deklaratyvūs, nesusieti su juo pačiu, nenurodyta, kokius nepatogumus ir neigiamus išgyvenimus dėl tokių aplinkybių ir kada jis patyrė, todėl tokie abstraktūs ir neįrodyti argumentai nelaikytini pareiškėjui neturtinę žalą galėjusiomis sukelti aplinkybėmis.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtiniomis sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje S. prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02)). Taigi ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiką buvo laikomas nepriimtiniomis sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinti pinigais. Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymą, kaip ir atlyginimo teisinius pagrindus, lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą vadovaujamosi teisingo žalos atlyginimo koncepcija,

besiremiančia įstatymo ar teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyviais ir objektyviais kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau nustatyti ir atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes. Neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad nėra galimybės šią žalą tiksliai apskaičiuoti, gražinti nukentėjusįjį į buvusią padėtį ar rasti tikslų piniginių tokios žalos ekvivalentą. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o ją patyręs asmuo turi pateikti teismui kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžiui nustatyti reikšmingų kriterijų. Teismas pagal teisinius kriterijus nustato priteistiną neturtinės žalos dydį. Pareiškėjo prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje ir yra tik viena reikšmingų bylų aplinkybių, į kurią teismas turi atsižvelgti. Kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, nustatyti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylų aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Pažymėtina, kad neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nėra baigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, teismas turėtų spręsti dėl materialios kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylų svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo šiuo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus. Neturtinės žalos atlyginimo teisinius pagrindus, dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, atsižvelgtina ir į tokias reikšmingas bendro pobūdžio aplinkybes, kaip bendrą šalies ekonominę situaciją, pragyvenimo lygį bei bendruosius teisės principus.

Atsižvelgus į kalinimo neatitinkančiomis teisės aktų reikalavimų sąlygomis trukmę (564 dienos), į pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus, darytina išvada, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, o kalėdamas pas atsakovą aukščiau aptartomis sąlygomis, pareiškėjas patyrė pinigine išraiška apskaičiuotiną neturtinę žalą.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, t. y. įvertinęs pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, įvertindamas turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. sprendime byloje Nr. A438-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. lapkričio 25 d. sprendime byloje Nr. A442-1860/2013 už 169 dienas priteista 550 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. sprendime byloje Nr. A-143-2373/2013 už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LAVT 2014 m. sausio 6 d. nutartimi byloje Nr. A-520-2185/2013 už 472 dienas priteista 1000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2014-04-22 nutartimi byloje Nr. A-146-274/2014 už 273 dienas priteista 3000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2014-04-10 nutartimi byloje Nr. A-858-114/2014 už 498 dienas ir sveikatos sutrikdymą priteista 5000 Lt), pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę, asmenų laikymo kardomojo kalinimo įstaigose specifiką, bei atsižvelgęs į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas (minimalią mėnesinę algą, vidutinį darbo užmokestį), teismas laiko, kad pareiškėjui padarytos neturtinės žalos dydis gali būti įvertintas 2500,00 Lt. Dėl šių priežasčių pareiškėjo reikalavimas priteisti jam 21 000 Lt neturtinės žalos yra tenkinamas iš dalies.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85-87 str., 88str.1 d. 5 p. teismas,

n u s p r e n d ž i a:

Pareiškėjo D. M. skundą tenkinti iš dalies.

Priteisti pareiškėjui **D. M.** iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, **2500,00 Lt** (du tūkstančius penkis šimtus litų) neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per sprendimą priėmusį teismą.

Teisėja Jarūnė Sedalienė